Lindomeprojektet
19 november till
30 december, 2022

Göteborgsstolen

Lindome spinneri
Spinnmästarevägen 2
437 34 Lindome

www.annahenningform.com | +46 708 70 68 72 | hej@annahenningform.com

Lindomesnickarnas märkvärdiga förmåga att skapa stolar med hög kvalitet

Det här projektet är inspirerat av berättelsen om bönderna i Lindome som skapade stolar med mycket hög kvalitet i såväl hantverk som gestaltning under 300 år. Böndernas tillverkning anses vara unik givet den stora yrkesskicklighet och känsla för material och kvaliteter de ger uttryck för, men också på grund av den stora omfattningen av möbeltillverkning i Lindome under 1700- till 1900-talen. Särskilt stolarna står fortfarande i en klass för sig på auktioner än idag och uppskattas för sitt starka kulturuttryck.

Snickaren "Elis på Holmen" Foto: Lars Stener/Mölndals stadsmuseum

Självlärda mästare med känsla för kvaliteter

Jordbruket i Lindome var magert, så bönderna började redan på 1600-talet tillverka möbler för att få sidoinkomster. Varje gård hade snart en hyvelbänk i köket och hela familjen blev engagerad i möbelproduktionen. Långt in på 1900-talet arbetade Lindomesnickarna i sina verkstäder hemma på gården, inredda med hyvelbänk, svarv och en uppsättning handverktyg. Det fanns ingen utbildning i finsnickeri i Lindome utan man lärde ”man af man” från tidig ålder och utvecklade en intim relation med träet och verktygen. Genom många timmars bearbetning utvecklades känslan för kvaliteter i material och uttryck.
Till slut blir stolen som en förlängning av snickaren själv. Enligt Hilmer Johansson, en av de sista Lindomesnickarna, ligger konsten i att arbeta utan maskinernas hjälp (Pettersson och Tornehed, 1980):

> *Känslan finns i människan! När en skär en detalj i en stol, är det som att stämma ett instrument. Det kan vara fel på tonen och då blir resultatet därefter"*

En öppning i det slutna systemet ger nya möjligheter

Det tidiga 1700-talet var en turbulent tid då Sverige stod inför stora omställningar. Ekonomin var i botten efter alla krig och återhämtningen var långsam. Den stora importen från andra länder började upplevas som ett hot mot rikets finanser och man ville uppmuntra utvecklingen av den inhemska tillverkningen. 1731 infördes därför ett förbud mot import av ”lyxartiklar”, inklusive sittmöbler. Men i Göteborg, där överklassen oftast inhandlade sina kvalitetsmöbler från England, fanns inga stolsmakare och snickarna i staden hade inget intresse av att tillverka sittmöbler. Bönderna i Lindome började då få förfrågningar från köpare i Göteborg om att göra stolar efter engelsk förlaga. På så vis uppstod en möjlighet för Lindomebönderna att komma förbi skråsystemet, vilket reglerade vem som fick tillstånd att sälja stolar. De stolar som tillverkades av Lindomesnickarna kom att uppnå så hög kvalitet att de redan på 1740-talet exporterades, bland annat till England.

Småskalig produktion i samverkan

Möbeltillverkningen i Lindome skedde i hemmen ända in på 1900-talet. Från början i köket och på senare år i små verkstäder i ladugården eller separata små byggnader. Det var ett tufft liv med små marginaler. För att klara den småskaliga produktionen var samarbete mellan byborna nödvändig. Även om snickarna i viss mån var konkurrenter hjälptes man åt vid anskaffning av virke och samordnade försäljningen. Hela socken var involverad och stora upphandlingar koordinerades och distribuerades sedan mellan olika snickare. Men oftast såldes stolarna direkt till kunderna på Lilla Torget eller på Järntorget. Det var framför allt kvinnorna som gick upp i ottan på lördagsmorgnarna för att köra de färdiga möblerna med häst och vagn till Göteborg för att saluföra dem på torget. De åkte i samlad trupp för att kunna hjälpa varandra och skydda sig mot eventuella rövare. Med tiden kom även de olika byarna att specialisera sig på vissa möbeltyper för att möjliggöra närmare samarbete och effektivisera tillverkningen.

Kundernas delaktighet i produktion och gestaltning

Ofta såldes stolarna direkt till privatpersoner vilket gav upphov till relationer över ståndsgränserna, något som var ovanligt på den tiden. Kundernas roll var central för hur stolarna kom att utformas. Lindomebönderna var uteslutna ur skråväsendets gemenskap och hade därför inte tillgång till den inspiration och stimulans som kom av utbytet med hantverkare på andra platser, inte minst genom gesällernas erfarenheter från andra städer och länder. Därför kom kundkretsens internationella influenser och smakuppfattning att styra vilka modeller som togs fram och hur de utvecklades. Speciellt vid större beställningar kan man tänka sig att köparen och tillverkaren på förhand diskuterade stolarnas utformning. Köparen kanske visade skisser eller ritningar och ibland fick snickaren en utländsk stol som förlaga. Stolarna levererades sedan omålade utan stoppning. Det var kunden som fick se till att de blev stoppade, klädda och målade. Kunderna hade alltså en mycket aktiv roll i stolens utformning och produktion.

Försäljning av möbler. Från en artikel i Vecko-Journalen, 1930, angående möbelsnickeriverksamheten i Lindome. Foto: Mölndals stadsmuseum

Göteborgsstolen

Den mest kända av alla Lindomestolarna är den så kallade Göteborgsstolen. Den började tillverkas i Lindome på mitten av 1800-talet och kom att bli den populäraste modellen mot slutet av 1800-talet. Produktionen fortsatte långt in på 1900-talet. Därför finns det fortfarande många Göteborgsstolar från Lindome kvar idag.
Göteborgsstolens form ger ett eko av den europeiska stilhistorien med rötter ända bort i antiken. Varianter av modellen återfinns runtom i Europa och Amerika. Förlagan till Lindomes egen version kom sannolikt från England. Stolen är ursprungligen en blandning av olika 1700-talsstilar, vilka ofta kopierade antikens möbler och därför kallas nyklassicism. Men det är senempiren som växte fram på 1820-talet, med dess mjukare linjer, som gör sitt tydligaste avtryck på Göteborgsstolen. De svängda frambenen är dock ett lite senare tillägg som kom med nyrokokons inträde på 1840-talet. Från början gjordes stolen oftast med armstöd, men i övrigt har grundformen förblivit mer eller mindre densamma. Eftersom Lindomesnickarna var självlärda blev deras arbeten personligt utformade. Dessutom gav kunderna uttryck för olika önskemål som påverkade de enskilda stolarnas utformning. Därför finns idag en stor bredd av mindre variationer på Göteborgsstolar från Lindome.

Göteborgsstolen Foto: Mölndals stadsmuseum

FORM

Källor och inspiration: Martinius, B. (2012) *Stolar från Lindome 1740 – 1850.* ICA Bokförlag och Mölndals stadsmuseum; Pettersson, A. och Tornehed, S. (1980) *”Karlarna hövla och kvinnorna polera” Möten med Lindomebygden.* Centraltryckeriet AB; Tärby, G. och Wirsin, I. (1994). *Lindomesnickeriet – Historia och förutsättningar.* Risbergs Tryckeri AB. Bilder från Mölndals Stadsmuseum, DigitaltMuseum Creative Commons

landala5.indd 1 2022-11-16 19:20

Lindomeprojektet
19 november till
30 december, 2022

Landalastolen

Lindome spinneri
Spinnmästarevägen 2
437 34 Lindome

www.annahenningform.com | +46 708 70 68 72 | hej@annahenningform.com

Hantverksmässig formgivning och produktion på 2020-talet

Lindomeböndernas framgång byggde på deras hantverksskicklighet och känsla för kvaliteter, men också på en ny öppning på marknaden i en turbulent tid som gjorde att de fick möjlighet att sälja sina stolar till kunderna i Göteborg. Efter andra världskriget blev det dock allt svårare för de små verkstäderna att konkurrera med möbelfabrikernas stordrift och ett mode som eftersträvade enkla former som bättre passade maskinerna.
Idag står vi åter inför stora omställningar i en turbulent tid. Den storskaliga industrialiseringens baksidor, när maskinen har fått dominera såväl produktionsprocess som uttryck, har blivit alltmer uppenbara. Slit-och-släng-mentalitet och globala värdekedjor som frikopplar produktionen från objektet, från naturen och oss själva, har lett till att vi utvecklat ohållbara relationer till de objekt vi omger oss med. Vi måste tänka i nya banor kring hur vi producerar och konsumerar objekt som respekterar naturen och människan. Vad kan vi lära oss av Lindomesnickarnas märkvärdiga förmåga att skapa småskalig, lokal produktion i nära samverkan med varandra såväl som med kunder för att skapa unika möbler? Hur kan vi tolka dessa insikter i ljuset av de förutsättningar vi har idag?

Prototyp i hemmaverkstaden

Lekfull tolkning speglad i platsens historia

Landalastolen är ett första försök till en sådan tolkning. Ett lekfullt utforskande av hur hantverksmässig formgivning och produktion, inspirerad av Lindomesnickarnas känsla för kvaliteter, skulle kunna ta sig ut idag. Namnet kommer från den plats stolen är tillverkad på, Landala egna hem - Sveriges enda bevarade trädgårdsstad, byggd mellan 1913 – 1922. Trädgårdsstaden var en reaktion mot dåtidens industrialisering och utveckling mot globala marknader. Inspirationen kom från den engelska Arts and Crafts-rörelsens vision om ett samhälle där modernitet, demokrati och delaktighet, konst och mänskliga uttryck går hand i hand. Det var också ett försök att (återupp)väcka engagemanget för det lokala, för platsens historia och gemenskap, samtidigt som man sökte inspiration från långväga och främmande kulturer. Arts and Crafts-rörelsen tog sin utgångspunkt i hantverket, men framhöll också vikten av skapandet och gemensamma kulturella uttryck för att vi ska känna oss delaktiga i samhällsutvecklingen. Friheten i uttrycket fick därmed en central roll.

Hantverksmässig formgivning innebär att skapandet och uttrycket får stå i första rummet. Hantverk är ett produktionssätt som innebär att hantverkaren själv svarar för hela produktionsprocessen. Det mänskliga engagemanget och känslan för materialet och de upplevda kvaliteterna styr formgivning och produktion, vilka sammanflätas i en experimentell konstnärlig process. Maskinen får stå tillbaka för känslan och upplevelsen. Samtidigt har teknikens framsteg givit den hantverksmässiga formgivaren helt nya möjligheter till småskalig produktion idag, liksom för inspiration och möjligheter till lärande från hela världen.

Form

Genom sin form är Lindomestolarna materiella uttryck för Göteborgs vindlande kulturhistoria. Landalastolens form är en reflektion av kulturhistorien, men i en ny gestaltning som speglar vår samtid och en önskan om att återta det mänskliga och vår koppling till naturen genom en hantverksmässig formgivning. Kvar från Göteborgsstolen finns den grundläggande formen av en baljfåtölj, vilken var vanlig under empiren, men har sina rötter i det antika Egypten. Benen har behållit sin organiska form, med avslut som påminner om bockklövar. Men de moderna material som använts har styrt den slutliga utformningen. Den genombrutna ryggen som är så karaktäristisk för Göteborgsstolen är också central för Landalastolens uttryck, men påminner snarare om 1900-talets hantverksrörelse inspirerad av Arts and Crafts. Från denna epok har vi också inspirerats av bejakandet av fantasin och strävan efter en besjälad modernitet. Likt 1800-talets Göteborgsstol är Landalastolens uttryck alltså mångkulturellt, såväl tidsmässigt som geografiskt.

Produktion

Lindomesnickarnas produktion skedde i små verkstäder där man gjorde allt med hjälp av enkla verktyg. Idag kan Lindomeböndernas handverktyg och trampsvarv ersättas med exempelvis en CNC-fräs, en laserskärare och en 3-D printer. Dessa tekniker ger helt nya förutsättningar för att återta det hantverksmässiga skapandet i produktionen, känslan som ”finns i människan” som Lindomesnickaren Hilmer Johansson uttryckte det. Landalastolen har vuxit fram genom en experimentell process där formgivning och produktion blir svåra att skilja åt. Det börjar med en skiss på papper och det är alltid den mänskliga känslan för kvaliteter som får styra formbesluten.

Landalastolen har formgivits och tillverkats i hemmaverkstaden, inga delar har lagts ut för att form- och produktionsbeslut ska kunna tas i alla delar av processen. Lindomesnickarna lärde sig sitt hantverk genom att arbeta sida vid sida med sina äldre släktingar eller grannar under många år. Idag kan man lära sig nya tekniker ”man af man” från någon på andra sidan jorden via nätet. Men dagens småskaliga, flexibla produktionsformer öppnar också upp för nya möjligheter att arbeta i lokala självorganiserade nätverk. Hur kan vi ta inspiration från Lindomebornas samarbetsformer?

Hantverksmässig formgivning

Material

Det var brist på virke i Lindome eftersom skogarna i området redan skövlats. Lindomesnickarna använde det virke som fanns tillgängligt, oftast tack vare det timmer som forslades via Lindomeån. De flesta inhemska trädslag användes, ibland även fruktträd och buskar. På senare år importerades även ädelträ som mahogny, vilket användes för Göteborgsstolen. Det senare är förstås inte aktuellt idag, utan det ligger närmare till hands att arbeta med material som finns tillgängligt i närområdet eller som kräver så lite av naturens resurser som möjligt. Den ursprungliga Landalastolen är tillverkad av en böjbar plywood av poppel. Det är ett lätt material som kräver lite. Stommen är gjord av ek från USA. Tyvärr finns inte längre inhemsk produktion av lövträd av tillräcklig kvalitet för möbeltillverkning i Sverige. Marken används framförallt till att odla tall och gran, vilka huvudsakligen används till pappersmassa.

Precis som de skickliga Lindomesnickarna kunde se på ett specifikt träd vad det bäst kunde användas till, utgår vi ifrån materialet och dess möjligheter i formgivningen. Vi utvecklar också produktionsmetoder för att göra avancerad form möjlig i den småskaliga produktionen. Den dubbelkrökta ytan på Landalastolens ben, till exempel, krävde sådan metodutveckling för att få till önskad form.

Delaktighet

Då som nu tillåter den småskaliga produktionen nära samarbete mellan kund och producent. Lindomebönderna utvecklade mallar första gången de gjorde en stol, vilka naturligtvis tog lång tid att göra. Men nästa gång gick det snabbare, samtidigt som det var lätt att anpassa och vidareutveckla en stol efter kundens önskemål. På samma sätt utgår Landalastolen från en digital mall som lätt kan anpassas genom en dialog med användaren.

Vi vill att kunden ska vara engagerad i vidareutvecklingen så att varje stol, eller uppsättning stolar, blir ett unikt uttryck för just det samarbetet. Kontrollen över hela processen möjliggör nya val av material, färger, ytbehandlingar för varje enskild stol, men också vissa utvecklingar av själva formen. Kanske vill någon ha en gravering på framsidan? Kanske någon annan vill ha ett visst fanér på ryggen? Och kanske en tredje har något överblivet virke som kan användas i stommen? Vi vill inspirera till ett sätt att se på konsumtion där kunden är delaktig i skapandeprocessen och därmed utvecklar sig själv och mer hållbara relationer till de objekt hen omger sig med.

Läs mer om vår utforskande process och om andra objekt från Lindomeprojektet på www.annahenningform.com

FORM

landala5.indd 2 2022-11-16 19:20